

FENYVESI CSABA

A kriminalisztika piramismodellje és alapelvei

A tudományos kutatót a kíváncsisága ösztönzi. Kíváncsisága körében kérdést, kérdéseket tesz fel és arra, azokra keresi – néha egy egész életen át¹ – a lehetséges válaszokat, végső soron pedig mindegyik esetében a helyes választ. A kérdésfeltevés az egyik legnehezebb feladat, mármint a jó kérdésfeltevés.

Egy (székely) anekdota (kicsit formázott változata) szerint a Budapestre érkező tájékozatlan vidéki ember megkérdezi az egyik láthatóan helyi lakos járókelőt: meg tudja mondani, hol van a Parlament? Meg – hangzik a tömör válasz, majd továbbsétál.

A tudományos kutatói kérdésnek egyszerűnek, világosnak és lényegre törőnek kell lennie, amely alapján nem kerülhető meg a tisztességes, tükörtartó és mások számára is hasznosítható válasz. A kriminalisztika mint a nyomozás tudománya már több mint száz éve megfogalmazta az esszenciális kérdéseit, amelyek hű megválaszolása alapot adhat a későbbi bírósági ténymegállapításhoz, az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez.²

Úgy is fogalmazhatunk, hogy a hét alapkérdés alapvető szintre emelkedett, hiszen elvi érveléssel mondhatjuk ki, hogy aki ismeri az inkriminált bűncselekmény körében az egzakt válaszokat, az ismeri a múltbeli eseményeket, az képes a tényekből helyes jogi következtetéseket levonni.³ Mert ne feledjük a római jog bölcsességét, hogy *da mihi factum, dabo tibi ius*, vagyis adjál nekem tényt, adok neked jogot. A ténykérdés mindig megelőzi a jogkérdést⁴, és nem lehet „jogászcodni”, minősíteni a tényállás pontos ismerete nélkül. (Ez az állítás mértékadó a nem büntetőjogi tényállásokra, vagyis a jogász munkáin minden területére, a jog minden ágára is.)

Az ellenkezője is közelít az igazsághoz, nevezetesen, hogy aki nem ismeri a tiszta válaszokat a kérdésekre, az nem ismeri a múltat, nem tud tényállást

¹ Egy szellemes mondás szerint a tudós definíciója: kutató a halála után.

² Lásd erről részletesebben Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika mint tudományág és mint egyetemi tantárgy. Magyar Tudomány, 2003/2., 196–201. o.

³ A Be. 75. § (1) bekezdése is kimondja, hogy „A bizonyítás azokra a tényekre terjed ki, amelyek a büntető és a büntetőeljárás jogszabályok alkalmazásában jelentősek. A bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedni...”

⁴ Nem véletlen a cím a következő monográfiánál sem: Erdei Árpád: Tény és jog a szakvéleményben. KJK, Budapest, 1987

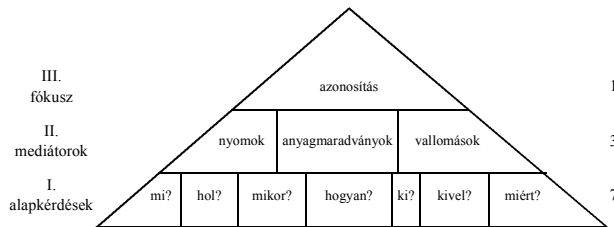
megfogalmazni, ebből következően minősíteni sem tud. Szoktam mondani: a „tényészet” vagy „tényészkedés” mindig megelőzi a „jogászkodást”.⁵

A kriminalisztika piramismodellje

Tanulmányom első részében a kriminalisztika mint a napjainkra már igen kifinomult, aprólékos és szerteágazó ténytudomány⁶ fő kérdéseit, módszertanát, közvetítő eszközrendszerét és végső célját igyekszem modellezni – remélhetően – mindenki számára világos, egyszerű és az elméletben, a mindennapi gyakorlatban és oktatásban használható formában.

Rajzos alakjában erre leginkább egy piramisformát tartok alkalmasnak, amelynek az alapjától a csúcsig haladva 7-3-1 építőkockája van. Nevezhetjük a piramismodellt 7-3-1-es, vagy egyszerűen 731-es alakzatnak is (*ábra*).

A képzeletbeli piramis leglján az első szint: a kriminalisztikai fő kérdések (*criminalistical main questions*). A legmasszívabb hét alap építőkövet a

⁵ A joghallgató diákok figyelmét felhívom a harmadik-negyedik év környékén, amikor először találkozunk a kriminalisztikával, hogy a munkájuk során valójában sokkal inkább ténykutatók („tényészek”) és nem jogászok lesznek, hiszen az csak akkor fordulhat elő, ha felkutatják a releváns tényeket. Találón mondják: „Paragraffussal még senki nem fogott tettest.” (Joghallgatóból pedig „jogbeszélővé” kell válniuk a kommunikációjuk – krimináltaktikájuk – hatásossága érdekében.)

⁶ Olyan ténytudomány, amely évszázad óta próbálja „kifürkészni”, kipuhatolni, megtudni a múltban törtéteket. Ennek érdekében az alkalmazói széles körű adatgyűjtést végeznek. Egyik módzata a hazánkban kevésbé ismert „raszternyomozás”. Lásd ennek részleteit Pilisi Fanni: Bűnügyi adatgyűjtés, különös tekintettel a raszternyomozásra. Szakdolgozat. Pécsi Tudományegyetem ÁJK, Büntető Eljárásjogi és Kriminalisztikai Tanszék, Pécs, 2012. Minden krimináltaktikai (kihalgatás-technikai) mozzanat adatszerezésre irányul. Lásd erről például Szjártó Eszter: A blöff fogalma, szerepe, alkalmazhatósága, különös tekintettel a büntetőeljárásra. (Kézirat) Megjelenés alatt a Belügyi Szemlelben. Mondhatjuk azt is, hogy „minden rendőrség annyit ér, amennyi adata van”. Lásd ezt részletesebben Fenyvesi Csaba: Rendőrség és marketing. Carbocomp Kiadó, Pécs, 1994

szakirodalomban már jól kimunkált hét fő kérdés alkotja: *mi?, hol?, mikor?, hogyan?, ki?, kivel?, miért?*

A kriminalisztika teoretikusai között voltak, akik ezt egészen tizenkettőig bővítették, például a kinek a sérelmére?, milyen eszközzel követték el?, milyen okból, illetve milyen célból?, milyen kárt okozva?, stb. kérdésekkel kiegészítve. Azt is megjegyezhetjük, hogy a magyar nyelv szabályai szerint a hatodik, azaz a *kivel?* kérdést nem is kellene feltennünk, hiszen ha többen voltak, akkor az ötödik (*ki?*) kérdésre adott feleletünk tartalmazza, tartalmazhatja a társak nevét is. Ám kétségtelen, hogy az angol rövidítésében *7W questions*⁷ formula mára kiforrottá és nemzetközileg (és magunk által) is elfogadott részévé vált a kriminalisztika elméletének (és gyakorlatának egyaránt.)

A tömörséget mutató hét kérdés között sem véletlenül áll az első helyen a pusztán két apró betűből álló *mi?* kérdés, hiszen a *mi történt?* lényegbevágó megválaszolása adja meg a kezdő feleletet, egyben lökést is, hogy valóban bűnügyben kell-e eljárniuk a hatóságoknak, vagy netán közigazgatási⁸, munkaügyi kérdésben – és sorolhatnánk még számtalan eshetőséget és területet. A bűncselekményi válasz esetén azonnal más lesz a bevetendő apparátus, szakértelem, módszertan, eszközállomány, és azonnal éléssé válnak a további alapkérdések. A mondatból kiemelem az „azonnal” szót, hiszen egyből fontossá válik az idő kérdése. Nemcsak a nyomozás, a tényfeltárás gyorsaságának igénye miatt, hanem mert a *mikor?* kérdés is előretolul. A *mi?* kérdés után verseng a *hol-mikor-hogyan?*⁹ kérdéstriász¹⁰. Szinte egyidejűen és égetően merülnek fel, amelyekre a lehető legrövidebb idő alatt meg kell adni a pontos válaszokat, mert ezek nélkül nagy valószínűséggel nem tudunk hatékonyan kutatni a további kérdések (*ki-kivel?*) felelete után.¹¹

E helyütt célszerűnek látom átugrani a középső építőköveket és fellépni a piramis egyetlen építőelemből álló csúcsára, amely megjelöli azt a fókusz-

⁷ What, Where, When, How, Who, With Whom, Why?

⁸ Erről ír például Romet Bernadett: A rendkívüli halálesetek helyszíni szemléi. Studia Iurisperitorum, Pécs, 2004, 257–278. o.

⁹ Lásd erről részletesebben a modusoperandi-nyilvántartás alapjaként szolgáló perszeveranciát: Kovács Klára – Pásztor Attila: A perszeverancia kriminalisztikai jelentősége. Belügyi Szemle, 2011/12., 89–103. o.

¹⁰ Nem véletlenül Pusztai Lászlónál is kulcsszerepük van a helyszíni vonatkozásában. Pusztai László: Szemle a büntetőeljárásban. KJK, Budapest, 1977

¹¹ Előadásaimon szoktam emlegetni, hogy a kriminalisztika sokban hasonlít a szerelmekhez, hiszen a szerelmek is a hét kérdés bővületében élnek. Tisztázzák, vagy legalább érzik, hogy mi van közöttük, ki-kivel, hol és mikor találkozik, hogyan lesznek együtt. Végül érdekes módon a miért kérdése inkább a konfliktusnál, végső esetben a szakításkor merül fel, mivel ha rendben működik a kapcsolat, nem kérdés, hogy miért működik jól. Okkeresés általában gondok idején jön elő.

pontot, amelyért az egész múltmegismerési küzdelem folyik, amire az összes alapkérdés irányul minden részletében és minden alkalommal, nevezetesen az: azonosítás (*identification*).

A pécsi „kriminalisztikai labor”¹² tábla feletti falán hatalmas piros betűk hirdették ezt a célt, hiszen folyamatosan a kriminalisták szeme előtt lebeg (kell, hogy lebegjen) minden cselekményük közben, amikor kutatják a hét alapkérdésre a zajmentes választ.

Azonosítjuk a cselekmény jellegét: egyáltalán bűncselekményről vagy netán balesetről, természeti csapásról, önkézéségről van-e szó.

Ha bűncselekményről van szó (és csakis akkor), az elsődleges kérdésről áttérhetünk a többi kérdésre; vagyis azonosítani kell a helyszínt, többször az összeset, azonosítani kell az elkövetés idejét, módját, motivációját (néha sértejtjét is)¹³ és végül a tettesét, illetve az összes tettesét.

Hogyan juthatunk el a piramis csúcsára az alapköveket alkotó fő kérdésektől, másképpen fogalmazva: mik az azonosítás módszerei, eszközei? A válaszokat a piramis középső három kockájából, a II. szintről olvashatjuk ki, nevezetesen: Kriminalisztikai eszközök [*criminalistical instruments (ways-paths)*].

Az angol megfelelőnél már utalok arra, hogy alkalmazható és talán szemléletesebb, találóbba az *út* vagy *irány* megjelölés, amiből érzékelhetővé válik, hogy ezek segítségével, rajtuk keresztül vezet a megismerésünk, tisztázásunk az alapoktól a csúcsig, a releváns fő kérdésektől az azonosításukig, vagyis a torzításmentes megválaszolásukig. Nevezhetjük őket közvetítőknak, „mediátoroknak”, amelyekkel csak tudni kell beszélni, amelyeket csak tudni kell megszólaltatni.¹⁴ Úgy vélem, az összes lehetséges irány, eszköz, közvetítő három fő csoportba osztható. Nevezetesen: nyomok – anyagmaradványok – vallomások (*traces – material remains – testimonies*).

Ha áttekintjük a bizonyítási rendszerünket, a büntetőeljárás-jogban rögzített bizonyítékokat (bizonyítási eljárásokat)¹⁵, akkor azt látjuk, hogy akár az

¹² Lásd erről részletesebben Herke Csongor: Kriminalisztikai laboratórium Pécsen. Belügyi Szemle, 1998/7–8., 153. o.; Fenyvesi Csaba: i. m. 196–201. o.

¹³ Lásd erről részletesebben Angyal Miklós: A személyazonosítási eljárások jellemzői. PhD-értekezésnek készülő kézirat, Pécs, 2012

¹⁴ Joggal fogalmazhatjuk meg, hogy a kriminalisztika a közvetett bizonyítékok bővítésének és tökéletesítésének a története. Tudomány és művészet együtt, amely szellemi és gyakorlati tevékenységet is magában foglal.

¹⁵ Az elnevezést (eljáráson belüli eljárás) helytelennek tartjuk; lásd erről részletesebben Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián – Herke Csongor: Új magyar büntetőeljárás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2004, 210–301. o.

elméletben kimunkált, akár a gyakorlatban alkalmazott bizonyítékok (bizonyítási eszközök) a három kategória valamelyikébe illeszthetők. Nem kimerítő jelleggel jelölöm meg, hogy a tanú vallomása, a terhelt vallomása, a helyszíni kihallgatáson, felismerésre bemutatáson, szembesítésen¹⁶, poligráfus vizsgálaton¹⁷ elhangzottak¹⁸ mind a vallomások körébe tartoznak, ám idesorolhatók a szakértői vélemények, illetve (párhuzamos) meghallgatásuk eredményei is. Hozzáteve, hogy a szakértők véleménynyilvánításánál így már átfedés van a nyomokkal és az anyagmaradványokkal, miután legfőképpen ezek vizsgálatáról, azonosításáról, azonosságukról vagy ellenkezőjéről vallanak, nyilatkoznak.¹⁹

A tárgyi bizonyítékok²⁰, amelyek javarészt a szemle (kutatások) keretében bukkannak fel, valójában nyomok és anyagmaradványok, illetve azok képzői vagy hordozói. (Lásd például az elkövetés eszközeit, amire elkövetik a bűncselekményt, ami a bűncselekmény útján jön létre, stb.)

Az okirati bizonyítékok pedig vagy nyom- és/vagy anyagmaradvány-hordozók, és gyakorta szakértői vélemény formájában jelennek meg. Ráadásként még „vallanak” is, hiszen a bennük lévő nyilatkozatokat mutatják fel.²¹

A titkos módon beszerzett bizonyítékok is besorolhatók a három kategóriába, hiszen:

- a) nyilatkozatokat, kijelentéseket, közléseket tartalmaznak, mint például a kihallgatások, felvételek, levelezések, számítógépes adatok eredményei²², amelyek perrendszerűen okirati formában jelennek meg ugyan a bizonyíté-

---

16 Lásd erről Antal, Dániel: Confrontation as a Special Criminalistic Method. In: Jozef Metenko – Sona Masnicová – Magdaléna Krajníková (eds.): Pokroky v Kriminalistike 2011 EU SEC II/B. Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2011, pp. 68–83.

17 Lásd erről Budaházi Árpád: Poligráf a büntetőeljárásban. Belügyi Szemle, 2011/12., 104–117. o.

18 Akár magyar, akár idegen nyelven elhangzott vallomások. Lásd erről Grezsu Katalin: A tolmács jogállása a büntető eljárásban. Jura, 2007/2., 50–59. o.; Grezsu Katalin: Tolmács a büntetőeljárásban. Rendészeti Szemle, 2007/12., 90–109. o.

19 Lásd erről részletesebben Várdai Viktória Jáde: Szakértő, bíró vagy tanú? In: Jog és Állam. Károli Gáspár Református Egyetem ÁJK, 2012 (megjelenés alatt)

20 Részletes (összehasonlító) monográfiát írt erről Kertész Imre: A tárgyi bizonyítékok elmélete a büntetőeljárás jog és a kriminalisztika tudományában. KJK, Budapest, 1972

21 Lásd erről Tóth, Csenge – Mészáros, Bence – Fenyvesi, Csaba: Examinarea documentelor suspecte [Questioned Document Examination] Revista De Criminologie, De Criminalistica Si De Penologie, Societatea Romana De Criminologie Si Se Criminalistica. Cluj Napoca, (Roumania), 3/2010., pp. 152–160.

22 Lásd erről részletesebben Déri Pál: Korszerű nyomozás – integrált büntöltözés. BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest, 1976; Déri Pál – Budai Attila: Korszerű büntöltözés. ORFK, Budapest, 1991

kok körében, ám kriminalisztikai értelemben vallomásoknak²³ vagy nyomoknak tekinthetők;

- b) tárgyi bizonyítékokat, nyomokat, illetve anyagmaradványokat²⁴ szolgáltatnak (minden kábítószer például kriminalisztikai értelemben anyagmaradvány), például ál-mintavásárlás, titkos kutatás során.

A II. szintű kockák sorrendje sem véletlen. Szándékosan helyeztem első-második helyre a nyomokat²⁵ és anyagmaradványokat, megelőzve a vallomások harmadik követ. Tettem ezt abból az elméleti és tapasztalati okból, hogy a „nyomok és anyagmaradványok megvásárolható tanúk”, vagyis validitásuk a modern kriminalisztikai és bizonyításemelvények szerint magasabb szintű (lásd a daktiloszkópia eredményeit vagy a DNS-azonosítások megbízhatósági szintjét), mint az erőteljes torzításokkal bíró személyi vallomások, különösen a tanúk és terheltek körében.²⁶ A gondolat szinkronban van a kriminalisztika XXI. századi tendenciáival is, amelyek közül az egyik éppen a krimináltechnika primátusát²⁷, elsődlegességét hirdeti a krimináltaktikával szemben. Pont a vallomások – akár jóhiszemű – pontatlansága, megbízhatatlansága és a vele

23 Lásd erről Mészáros Bence: Fedett nyomozás a bűnüldözésben. PhD-értkezés, Pécsi Tudományegyetem ÁJK Doktori Iskola, Pécs, 2011 (monográfiaként megjelenés alatt)

24 A szagról mint anyagmaradványról lásd részletesebben Horváth Orsolya: A kriminalisztikai szagazonosítás jelene és jövője. Pécsi Tudományegyetem ÁJK, Pécs, 2011

25 Lásd a nyomok jelentőségét a kriminalisztikában és a bizonyításban Katona Géza: A nyomok azonosítási vizsgálata. KJK, Budapest, 1965; Katona Géza: Bizonyítási eszközök a XVIII–XIX. században. A kriminalisztika magyarországi előzményei. KJK, Budapest, 1977

26 A tanúvallomást befolyásoló tényezőkről értekeznek: Bíró Gyula: Kriminalisztika. Debreceni Egyetem ÁJK–Lícium-Art Könyvkiadó Kft., Debrecen, 2010, 116–138. o.; Elek Balázs: A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban. Tóth Kft., Debrecen, 2008; Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. KJK, Budapest 1965; Molnár József: A kriminalisztika tudománya. A tanú és a terhelt kihallgatásáról. In: Irk Ferenc (szerk.): Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok, XXXVI. OKRI, Budapest, 1999, 199–245. o.; Nagy Lajos: Tanúbizonyítás a büntetőperben. KJK, Budapest, 1966; Tóth Mihály: A terhelt védekezési szabadságának tartalma és konfliktusai, különösen a nyomozásban. Kandidátusi értekezés, Budapest, 1988; Szücs Eszter: A sértettgondozó és a sértettgondozás fogalma, kialakulása, szerepe a kriminalisztikában. Rendészeti Szemle, 2010/4., 124–145. o.; Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba – Herke Csongor: Kriminalisztika. Tankönyv és Atlasz. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2005; Vargha László (szerk.): Kriminalisztika. Egységes jegyzet. Tankönyvkiadó, Budapest, 1980; Fenyvesi Csaba: Szembesítés. Szemtől szembe a büntügyekben. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2008; Tremmel Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2006; Viski László (szerk.): Kriminalisztika általános rész. Budapest, 1961; Huba Lilla Luca: Deception detection – avagy a megtévesztés felderítése és az igazságügyi ösztönésvizsgálat a büntetőeljárásban. Pécsi Tudományegyetem ÁJK, 2011

27 Már a krimináltaktikai körbe tartozó vallomáshitelességet is a természettudomány segítségével ellenőriznek néhanyan a világban. Lásd erről Póczos Eszter: A hazugságvizsgálat jövőképe. Belügyi Szemle, 2006/5., 100–109. o.

szembeállított alaptudományokra épülő természettudományos ismeretek igen magas színvonalára²⁸, magas validitást produkáló szintjére.²⁹

A kriminalisztikai alapelvek

A krimináltechnika primátusának deklarálása az első pillantásra valamiféle elvnek is tűnhet, és joggal veti fel a kutatói-tudománytani kérdést, hogy: egyáltalán léteznek-e alapelvek a kriminalisztikában?

A tételes jogot magukba foglaló jogágak nem elhanyagolható körében (például büntetőeljárás-jog) az elmúlt néhány száz évben kialakultak a modern, átfogó, úgy is fogalmazhatunk, hogy vezérfonalként szolgáló gondolatok, amelyek – főleg az eljárási – kódexek kezdetén mindjárt útbaigazítják, felkiáltójellel jelölik a követendő jogalkalmazói „ösvényeket”. Ezekről az egész ügymenetben letérni nem szabad: lámpásként világítják a helyes utat. Mivel a kriminalisztika nem jog-, hanem (alkalmazott) ténytudomány, összefoglaló kódexe sincs, ilyen köbe vésett princípiumokat nem fogalmaznak meg a tudomány képviselői a kriminalisztikai (*forensic sciences*) tankönyvek elején. Mégis – nézetem szerint – vannak olyan alapkövek, amelyek elvi éllel segíthetik a múltbeli tényállások felderítőit, a pontos, torzításmentes dektálást. A következő sorokban ezeket fogalmazom meg nem kimerítő jelleggel.

A kriminalisztikai alapkérdések

Meglátásom szerint az említett kriminalisztikai fő kérdések is alapelvi szintűek, hiszen, mint már kifejtettem, ezek megválaszolása nélkül nem mondhatjuk, hogy helyesen ismerjük a releváns tényeket, a történeti múltat, az elbírálandó tényállást. Ennek legfőbb veszélye pedig az esetleges „justizmord”³⁰ lehet, amelynek elkerülése, megelőzése minden jogalkalmazó elsődleges kötelességei közé tartozik.

Ha közelebbről megnézzük a hét releváns kérdést és az igényelt feleleteket, akkor azt láthatjuk, hogy elmaradhat a hetedikre, vagyis a *miért?*-re a vá-

²⁸ Lásd erről Orbán József gondolatait: A jog konvergenciája a természettudományok felé a Bayes-analízis apropóján. *Glossa Iuridica*, 2012/1., 42–46. o.

²⁹ Lásd erről részletesebben Fenyvesi Csaba: A XXI. századi büntüldözés-tudomány nemzetközi tendenciái. *Magyar Tudomány*, 2004/6., 757–765. o.

³⁰ Lásd ennek jelentőségét részletesebben Handrik Adél: A justizmordok okai – tévedési források a büntetőeljárásban. *Beltügyi Szemle*, 2011/9., 41–63. o.

lasz. A *mi?*-re való felelet nélkül nem léphetünk tovább, nem születhet korrekt végső határozat sem – a kiteljesedett alapelvű bírósági szakaszban sem. Bizonyos kérdésekre a válaszadást nem is lehet megkerülni a nyomozási szakban, nem kerülhet át az alapfeladat és a felelősség a bíróságra, mivel annak ehhez nincsenek már meg az eszközei, módszertana, apparátusa stb.

A *mikor?* kérdése több okból is releváns; elévülés, alibi, alkalmazandó jogszabályok stb. miatt. A *hogyan?* kérdés pedig óriási jelentőséggel bírhat az alapesetek és minősítések meghatározásánál, csakúgy, mint a *miért?* kérdés is lehet befolyásoló. A motiváció, az ok ismerete, vagyis a *miért?* megválaszolása nélkül még lehet ítéletet alkotni, nem feltétlenül megválaszolandó kérdés. A *mi?* és *ki-kivel?* kérdések viszont kötelezően és bizonyosan megválaszolandók.³¹ A hét kérdés értékpiramisában tehát ezek az alapok, egyúttal mondhatjuk a csúcs-, kikerülhetetlen kérdések.

Fontosak, sokszor nagyon is szükségesek, de alkalmanként nem „*conditio sine qua non*” kérdések a *hol?*, *mikor?*, *hogyan?*, és nem feltétlenül és elengedhetetlenül szükséges a *miért?* kérdés megválaszolása. Olybá tűnik, ez sokkal inkább felderítést elősegítő kérdés, támpontot nyújthat a többi megválaszolására, kiemelten a *mi?*, illetve a *ki-kivel?* kérdéseikhez.

Minden bűncselekmény elkövetése során keletkezik nyom és/vagy anyagmaradvány. Ha ezt a tételt nem rögzítenénk, ezt nem vallanánk, nem hinnénk, akkor értelmetlenné válna maga a bűnüldözés, a felderítés. Enélkül nincs értelme bármit is keresni, hiszen az nyomtalanul eltűnt, mintha nem is létezett volna, mintha nem is történt volna ilyen.

Az elv része a szakirodalomban már megfogalmazott „nyomkeresztződés” (*theoretical exchange*) elve.³² Értelme szerint két személy és/vagy tárgy találkozása mindig kölcsönös átadással, kölcsönös cserével jár. Ez lehet olyan mikroméretű, hogy szabad szemmel nem látható anyagmaradványok cserélődnek, ám vannak már megfelelő eszközeink (nagyítók, mikroszkóp stb.), amelyekkel láthatóvá, vizsgálhatóvá, végső soron azonosíthatóvá teszik őket.

Bátran állíthatjuk, hogy a természetes személy bűnelkövetése esetén legalább a szaga mint anyagmaradvány megjelenik a kölcsönhatáskor, azt ugyanis nem áll módjában megelőzni. Eltűntetésére néha tesznek kísérletet (például paprikával szórják be a helyszínt), akkor azonban már e kísérlet nyomait, anyagmaradványait találhatjuk meg és rögzíthetjük.

³¹ A *ki?* kérdés megválaszolásának elősegítésére alakult ki a XX. század végén a profilalkotás módszertana. Lásd erről Kemény Gábor: A profilalkotás. Belügyi Szemle, 1999/3., 3–20. o.

³² Az elv nem új keletű, a francia szakirodalomban Locard már csaknem száz éve megfogalmazta. Edmond Locard: Manuel de technique policière. Payot, Paris, 1923

Úgy is fogalmazhatunk az anyagmaradványokról, hogy azok „partizánok”³³. Mindig, mindenhol ott vannak³³, a legváratlanabb helyeken is felbukkannak, óriási és hosszan tartó ellenálló képességgel bírnak. Kiirthatatlanok, és be tudnak számolni az eseményekről, „mesélik a múltat”, vagyis azonosítanak. A szakirodalom szerint a mindenhol létező anyagmaradványok (bármely parányi mennyiségben is) alkalmasak a cselekmény gondolati rekonstrukciójára, a történések sorrendiségére, osztályozhatók, és az egyedi azonosítást is lehetővé teszik.³⁴

A személyek és tárgyak egyedisége, azonosíthatóságuk

Mint megfogalmaztam, a piramismodell csúcán az azonosítás áll. Deklarált tétel mind az elméletben³⁵, mind a gyakorlatban, hogy a természetes személy elkövető egyedi, mással össze nem tévesztendő alany. Olyan egyedi jelenség, biológiai lény, amelyből nincs még egy a Földön. *Natura non facit saltum*, a természet nem ismétli önmagát. A nyomozó, a nyomozás a megismételhetetlen, egyedileg azonosítható tettet (tetteseket) keresi. Erre az elv teoretikus és praktikus alapot is ad, ellentétben a tárgyakkal, ahol szintén az azonosítás a fő cél, mégpedig nyomokon, anyagmaradványokon és vallomásokon keresztül. Törekszünk is az egyediség megállapítására, de ez már nem minden esetben lehetséges sem elvi, sem gyakorlati szinten. Gondoljunk csak a tömegszériában gyártott autókra, órákra, telefonokra, ékszerekre, fesztűvasakra

³³ Az egyik frappáns szakirodalmi mondás szerint: „Nincs nyomszegény helyszín, csak fantáziaszegény nyomozó.” Azzal pontosítom, hogy a nyomon értjük az anyagmaradványt is, mivel az mindig keletkezik bűnelkövetéskor, a fantáziaszegénységen pedig a kellő szakértelem (és eszköz) hiányában eljáró detektívet („nyomolvasót”). (A mondás testvérei: „A helyszín beszél, csak meg kell tudni szólaltatni.” „A helyszín nyitott könyv, csak olvasni kell tudni belőle.”)

³⁴ Itt jegyzem meg, hogy természetesen a felderítés és a bizonyítás közé nem lehet egyenlőségjelet tenni. Szemléletes csoportokat állít fel Finszter Géza a könnyen és nehezen felderíthető, illetve könnyen és nehezen bizonyítható bűncselekmények körében, keresztződéseiben, az előforduló négy kombinációról. Lásd erről részletesebben: Finszter Géza: A kriminalisztika és a változó tételes jog. In: Kadlót Erzsébet (szerk.): Közbiztonság és társadalom. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2011, 189–199. o. [Kriminológiai Közlemények 69.]

³⁵ Katona Géza: A kriminalisztika azonosítás elmélete. In: Bócz Endre (szerk.): Kriminalisztika I–II. BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2004, 71–88. o.; Hautzinger Zoltán: Az emberi szagok kriminalisztikai azonosítása. In: Fenyvesi Csaba – Herke Csongor (szerk.): Emlékkönyv Vargha László egyetemi tanár születésének 90. évfordulójára. Pécsi Tudományegyetem ÁJK, Pécs, 2003, 79–89. o.; Bócz Endre – Finszter Géza: Kriminalisztika joghallgatóknak. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2008, Budapest, 44–55. o.; Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba – Herke Csongor: i. m.; Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba – Herke Csongor: Kriminalisztika. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2009, 35–44. o.

stb., amelyek mind lehetnek elkövetési eszközök, elkövetési tárgyak, végső soron nyomképzők vagy nyomhordozók.

A múlt megismerhető

Áttekintve az eddigi tétéleket, logikai sorrendben ezt – a nem is igazán a kriminalisztika által kidolgozott és bizonyított tételt – kell előre vennünk, hiszen a múlt megismerésének képessége, hite nélkül nincs értelme felderítésről, bizonyításról beszélnünk, és akkor értelmetlenné válnának a kriminalisztikában megfogalmazott ajánlások, metódusok.³⁶ A kriminalisztika módszertana csak eszköz az egyébként nagyon nehezen rekonstruálható múlt megismerésére, önmagában nem létezik. Valóban „csak” alkalmazott tudomány, amely más tudományterületek eredményeit veszi át, alakítja, formálja a saját céljai elérésére.³⁷

Tegyük hozzá: ez nem kis feladat, sem tartalmában, sem céljában. Aki már próbálta, tudja.

Sommázat

Az előző két fejezet átfedéseiből is kitűnik, hogy szoros összefüggés van a piramismodell építőkövei és elvei között. A sémaszerű ábrázolás talán első látásra a kriminalisztika gazdag törzse „lecsupaszításának” tűnik, más oldalról megközelítve azonban az egyszerűségében rejlik a világos üzenete minden alkalmazónak, gyakorlónak és kívülállónak. Az egyszerűsítés, a modellezés és ábrázolás – ahogyan a helyszínrajzok is a felderítés, bizonyítás körében – segíti a téma (az elkövető-elkövetés) megértését, a stratégiai és taktikai feladatok és célok meghatározását.³⁸ Hasznos üzenet lehet e körben is: az egyszerű a legjobb. Egyúttal üzenet lehet az elmélettel és/vagy gyakorlattal foglalkozó kutatóknak, jogalkalmazóknak, az összes olvasónak, hogy további építőkockákat és/vagy elveket fogalmazzanak meg.

---

³⁶ Lásd erről: Finszter Géza: Bizonyításméletek a jog világában. Rendészeti Szemle, 2006/7–8., 70–102. o.

³⁷ Példaként álljon itt a DNS, amelynek szerkezetét Watson és Krick 1950-ben modellezte, majd 1986-ban az angol Alec Jeffreys dolgozta ki a kriminalisztikai, végső soron azonosítást szolgáló metódusát. Az alaputatók Nobel-díjat kaptak érte, az alkalmazott tudomány képviselője (már csak) *Sir* címet.

³⁸ Tudományos-oktatási körökben ismert Szent-Györgyi Albert mondása: „Az a kutató, aki nem tud értetlenül elmondani valamit egy nyolcéves gyermeknek, az kontár a szakmájában.”

IRODALOM

- Angyal Miklós:** A személyazonosítási eljárások jellemzői. PhD-értekezésnek készülő kézirat, Pécs, 2012
- Antal, Dániel:** Confrontation as a Special Criminalistic Method. In: **Metenko, Jozef – Masnicová, Sona – Krajníková, Magdaléna (eds.):** Pokroky v Kriminalistike 2011 EU SEC II/B. Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2011, pp. 68–83.
- Bíró Gyula:** Kriminalisztika. Debreceni Egyetem ÁJK–Licium-Art Könyvkiadó Kft., Debrecen, 2010
- Bócz Endre – Finszter Géza:** Kriminalisztika joghallgatóknak. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008
- Budaházi Árpád:** Poligráf a büntetőeljárásban. *Belügyi Szemle*, 2011/12.
- Déri Pál:** Korszerű nyomozás – integrált bűnüldözés. BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest, 1976
- Déri Pál – Budai Attila:** Korszerű bűnüldözés. ORFK, Budapest, 1991
- Elek Balázs:** A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban. Tóth Kft., Debrecen, 2008
- Erdei Árpád:** Tény és jog a szakvéleményben. KJK, Budapest, 1987
- Fenyvesi Csaba:** Rendőrség és marketing. Carbocomp Kiadó, Pécs, 1994
- Fenyvesi Csaba:** A kriminalisztika mint tudományág és mint egyetemi tantárgy. *Magyar Tudomány*, 2003/2.
- Fenyvesi Csaba:** A XXI. századi bűnüldözés-tudomány nemzetközi tendenciái. *Magyar Tudomány*, 2004/6.
- Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián – Herke Csongor:** Új magyar büntetőeljárás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2004
- Fenyvesi Csaba:** Szembesítés. Szemtől szembe a bűnügyekben. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2008
- Finszter Géza:** Bizonyításméletek a jog világában. *Rendészeti Szemle*, 2006/7–8.
- Finszter Géza:** A kriminalisztika és a változó tételes jog. In: **Kadlót Erzsébet (szerk.):** Közbiztonság és társadalom. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2011, 189–199. o. [Kriminológiai Közlemények 69.]
- Grezu Katalin:** A tolmács jogállása a büntető eljárásban. *Jura*, 2007/2.
- Grezu Katalin:** Tolmács a büntetőeljárásban. *Rendészeti Szemle*, 2007/12.
- Handrik Adél:** A justizmordok okai – tévedési források a büntetőeljárásban. *Belügyi Szemle*, 2011/9.
- Hautzinger Zoltán:** Az emberi szagok kriminalisztikai azonosítása. In: **Fenyvesi Csaba – Herke Csongor (szerk.):** Emlékkönyv Vargha László egyetemi tanár születésének 90. évfordulójára. Pécsi Tudományegyetem ÁJK, Pécs, 2003, 79–89. o.
- Herke Csongor:** Kriminalisztikai laboratórium Pécssett. *Belügyi Szemle*, 1998/7–8.
- Horváth Orsolya:** A kriminalisztikai szagazonosítás jelene és jövője. Pécsi Tudományegyetem ÁJK, Pécs, 2011

- Huba Lilla Luca:** Deception detection – avagy a megtévesztés felderítése és az igazságügyi őszinteségvizsgálat a büntetőeljárásban. Pécsi Tudományegyetem ÁJK, 2011
- Katona Géza:** A nyomok azonosítási vizsgálata. KJK, Budapest, 1965
- Katona Géza:** Bizonyítási eszközök a XVIII–XIX. században. A kriminalisztika magyarországi előzményei. KJK, Budapest, 1977
- Katona Géza:** A kriminalisztika azonosítás elmélete. In: Bócz Endre (szerk.): Kriminalisztika I–II. BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2004, 71–88. o.
- Kemény Gábor:** A profilalkotás. *Belügyi Szemle*, 1999/3.
- Kertész Imre:** A kihallgatási taktika lélektani alapjai. KJK, Budapest 1965
- Kertész Imre:** A tárgyi bizonyítékok elmélete a büntetőeljárás jog és a kriminalisztika tudományában. KJK, Budapest, 1972
- Kovács Klára – Pásztor Attila:** A perszeverancia kriminalisztikai jelentősége. *Belügyi Szemle*, 2011/12.
- Locard, Edmond:** Manuel de technique policière. Payot, Paris, 1923
- Mészáros Bence:** Fedett nyomozás a bűnüldözésben. PhD-értkezés, Pécsi Tudományegyetem ÁJK Doktori Iskola, Pécs, 2011 (monográfiaként megjelenés alatt)
- Molnár József:** A kriminalisztika tudománya. A tanu és a terhelt kihallgatásáról. In: **Irk Ferenc (szerk.):** Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok, XXXVI. OKRI, Budapest, 1999, 199–245. o.
- Nagy Lajos:** Tanúbizonyítás a büntetőperben. KJK, Budapest, 1966
- Orbán József:** A jog konvergenciája a természettudományok felé a Bayes-analízis apróján. *Glossa Iuridica*, 2012/1.
- Pilisi Fanni:** Bűnügyi adatgyűjtés, különös tekintettel a raszternyomozásra. Szakdolgozat. Pécsi Tudományegyetem ÁJK, Büntető Eljárásjogi és Kriminalisztikai Tanszék, Pécs, 2012
- Póczos Eszter:** A hazugságvizsgálat jövőképe. *Belügyi Szemle*, 2006/5.
- Pusztai László:** Szemle a büntetőeljárásban. KJK, Budapest, 1977
- Romet Bernadett:** A rendkívüli halálesetek helyszíni szemléi. Studia Iuvenum Jurisperitorum, Pécs, 2004
- Szűcs Eszter:** A sértettgondozó és a sértettgondozás fogalma, kialakulása, szerepe a kriminalisztikában. *Rendészeti Szemle*, 2010/4.
- Tóth Mihály:** A terhelt védekezési szabadságának tartalma és konfliktusai, különösen a nyomozásban. Kandidátusi értekezés, Budapest, 1988
- Tóth, Csenge – Mészáros, Bence – Fenyvesi, Csaba:** Examinarea documentelor suspecte [Questioned Document Examination] Revista De Criminologie, De Criminalistica Si De Penologie, Societatea Romana De Criminologie Si Se Criminalistica. Cluj Napoca, (Roumania), 3/2010. pp. 152–160.
- Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba – Herke Csongor:** Kriminalisztika. Tankönyv és Atlasz. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2005
- Tremmel Flórián:** Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2006

Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba – Herke Csongor: Kriminálisztika. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2009

Várdai Viktória János: Szakértő, bíró vagy tanú? In: Jog és Állam. Károli Gáspár Református Egyetem ÁJK, 2012 (megjelenés alatt)

Vargha László (szerk.): Kriminálisztika. Egységes jegyzet. Tankönyvkiadó, Budapest, 1980

Viski László (szerk.): Kriminálisztika általános rész. Budapest, 1961